

משנה ד

מִחְשִׁיבֵינָם עַל הַתְּחוּם בשבת **לְפַקְחָהּ** - לדאוג **עַל עֵסְקֵי כְלָהּ** לשם הכנסתה לחופה, **וְעַל עֵסְקֵי הַמֶּת** כגון **לְהָבִיא לוֹ אַרְוֹן וְתַכְרִיבֵינָם** לפי שהם צרכי מצווה ומותר לאמרם בשבת, מותר להחשיך עליהם (כפי הכלל של אבא שאול במשנה ג).

גוֹי שֶׁהָבִיא חֲלִילִין בְּשַׁבַּת בשביל ישראל, שכן היו נוהגים בימיהם לקונן בחלילים בשעת ההספד - **לֹא יִסְפֹּד בְּהֵן יִשְׂרָאֵל** במוצאי שבת, וקנסו בזה משום שמוכח הדבר שעשה זאת בשביל ישראל, **אֲלֵא אִם כֵּן בָּאוּ מִמְּקוֹם קְרוֹב** בתוך התחום²²². **עָשׂוּ לוֹ הַנְּכָרִים אַרְוֹן** עבור מת נכרי **וְחִפְרוּ לוֹ קֶבֶר** לקבור בו נכרי - **יִקְבֵּר בּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִם בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל** - **לֹא יִקְבֵּר בּוֹ** אותו ישראל **עוֹלָמִית** - לעולם, אבל ישראל אחר יקבר בו במוצאי שבת לאחר ששהו "בכדי שיעשו"²²³.

דיני המת בשבת

משנה ה

עוֹשֵׂיין בשבת **כָּל²²⁴ צָרְכֵי הַמֶּת** למנוע בזיונו, כגון: **סָבִין** אותו בשמן **וּמְדִיחִין אוֹתוֹ** במים, **וּבִלְבָד שְׂלֵא יִזְיוּ בּוֹ אֶבֶר** שהמת מוקצה הוא. אך מותר לגעת בו, וכן בכל מוקצה. **שׂוֹמְטִין אֶת**

ר' עובדיה מברטנורא
ד לפקח על עסקי כלה. לעיין ולחקור בצרכי הכלה: ד לפקח על עסקי כלה. לעיין ולחקור בצרכי הכלה: חלילין. כלי נגון חלולין שקולן מעורר הבכי: לא יספוד בהן ישראל. קנסא הוא משום דמוכחא מילתא שבשביל ישראל הובאו: אלא אם כן באו ממקום קרוב. אא"כ נודע לנו בבירור שבאו ממקום שבתוך התחום ולא הביאם מחוץ לתחום: ארון. לעצמו שיקבר בו נכרי, או למכור: ה סבין. בשמן: ומדיחין. במים. ופוקין נקביו, סותמין נקביו העליונים והתחתונים בבגד או בשום דבר כדי שלא תכנס בהם הרוח ויתפח: ובלבד שלא יזיו בו אבר. שלא יטלטל ויגביה לא ידו ולא רגלו ולא ריסי עיניו, שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו, אע"פ שמותר ליגע בו. וכן כל מוקצה מותר בנגיעה ואסור בטלטול. וביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אסורה אפילו בנגיעה, שמפני כדוריתה נגיעתה זהו טלטולה: ושומטים את הכר מתחתיו. ונמצא מוטל

ביאורים והרחבות

222. בגמרא (קנא, א) למדין: מאי ממקום קרוב? רב אמר: ממקום קרוב ממש (שידוע לנו בבירור מהיכן הובאו). ושמואל אמר: חיישינן שמא חוץ לחומה לנו (אפילו בא מחוץ לעיר, אין איסור בדבר, כי שמא בתוך התחום לנו ערב שבת).

223. בגמרא (קנא, א) למדין בשם עולא, שאם הנכרי עשה קבר או ארון עבור עצמו - יקבר בו ישראל, ודווקא שיש הוכחה שהגוי עשה זאת עבורו ולא עבור ישראל, כגון שהקבר נמצא ברחוב (שארין דרך ישראל ליקבר שם - רש"י), וכן שהארון מוטל על קברו של גוי (כלומר הדבר מפורסם שהגוי עשה זאת בשביל הגוי, ולא בשביל ישראל), ורק בתנאי זה מותר לקבור את הישראל.

224. בגמרא (קנא, ב) למדין ש"כל" בא לרבות את זה ששינונו: מביאין כלי מיקר (כלים קרירים), וכלי מתכות, ומניחין על כריסו (של המת) כדי שלא תפוח (תתנפח), ופוקין את נקביו, כדי שלא תיכנס בהן הרוח.

ר' עובדיה מברטנורא

על החול, אבל לא מטלטלין להניחו על החול, דהא תנא רישא ובלבד שלא יזוז בו אבר: בשביל שימתינו, שלא יסריח מחמת חום הסדינים והכרים: קושרים את הלחי. של מת שהיה פזי הולך ונפתח: ולא שיעלה. להסגר מה שנפתח דהיינו מזוז אבר, אלא שלא יוסיף להפתח: סומכין אותה בספסל. שהרי תורת כלי עליו: ולא שתעלה. דהוה ליה בונה: אין מעמצין. את עיניו בשבת אפילו לאחר יציאת נפש, דהוה ליה מזוז אבר: שופך דמים. שבדבר מועט מקרב מיתתו: כד א מי שהחשיך. נותן כיסו לנכרי. מבעוד יום. ואע"ג דשלוחו של ישראל הוא לישא את כיסו בשבת, קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים: ואם אין עמו נכרי כו'. הא יש עמו נכרי, לנכרי יהיב ליה, מ"ט חמור אתה מצווה על שביתתו, נכרי אי אתה מצווה על שביתתו. וכשמניח כיסו על החמור משתחשך מניחו עליה כשהיא מהלכת, כלומר לאחר שעקרה רגליה לילך דלא עבדה עקירה, וכשרוצה הבהמה

הַכֹּר מִתַּחְתָּיו, וּמְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחוּל - מותר לשמוט את הכר מתחתיו כדי שיהא מוטל על החול **בְּשֵׁבִיל שְׂיִמְתִּין** מלהסריח מחמת חום הכרים והסדינים. **קוֹשְׂרִין אֶת הַלְּחִי שֶׁל הַמֵּת, לֹא שְׂיַעֲלֶה** - שייסגר הפה, שהרי אסור להזיז בו אבר, **אֲלֵא שְׁלֹא יוֹסִיף** להיפתח.

וְכֵן קוֹרֶה שְׁנֹשְׁבָרָה בשבת, **סוּמְכִין אוֹתָהּ בְּסַפְסָל אוֹ בְּאֵרוֹכּוֹת הַמָּטָה** - לוחות שלאורך המיטה משני צדדיה, שתורת כלי עליהם ומותר לטלטלם בשבת, **לֹא שְׂתַעֲלֶה** הקורה למקומה, שהרי זה כבונה, **אֲלֵא שְׁלֹא תוֹסִיף** להישבר.

אֵין מְעַמְצִין אֶת עֵינָיו שֶׁל הַמֵּת בְּשַׁבַּת אחר יציאת נפשו, שאסור להזיז בו אבר, **וְלֹא עוֹשִׂים כֵּן אִפִּילוֹ בַּחֹל עִם יְצִיאַת נַפְשׁוֹ** - סמוך ליציאת הנפש, **וְהַמְעַמְצִין** - העוצם עיני המת **עִם יְצִיאַת הַנֶּפֶשׁ** - הרי זה שופך דמים שמקרב בזה את מיתתו:

פרק עשרים וארבעה

משנה א

מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ לוֹ הַיּוֹם וְעוֹמְדָת לְהִיכַנֵּס שַׁבַּת בְּעוֹדוֹ בְּדַרְכּוֹ ויש אצלו כיס מעות, כיצד יעשה? **נֹתֵן כִּיסוֹ לְנֹכְרִי** מערב שבת, ואף על גב שהוא שליח של הישראל לשאת את ממונו בשבת, התירו חכמים, משום שאדם בהול על ממונו, ואם לא נתיר לו, יבוא לטלטל ברשות הרבים ויעבור על איסור תורה. **וְאִם אֵין עִמּוֹ נֹכְרִי** - מניחו על החמור באופן שמניח

כיסו על החמור כשהוא מהלך, וכשהחמור ירצה לעמוד, נוטלו מעליו קודם שיעמוד, שלא תהיה עקירה ולא הנחה.²²⁵

ביאורים והרחבות

225. בגמרא (קנ"ג, א-ב) למדין שדווקא אם אין עמו נכרי אז ישים את מעותיו על החמור, הא יש נכרי - יתן לנכרי. מאי טעמא? חמור אתה מצווה על שביתתו, נכרי אי אתה מצווה על שביתתו. חמור, וחרש שוטה וקטן - אחמור מנח ליה, לחרש שוטה וקטן לא יהיב ליה, מאי

אדם שהיה בא מן הדרך בערב שבת, וחמורו טעון משא, **הִגִּיעַ לְחָצֵר הַחִיצוֹנָה** - לחצר הראשונה שבעיר, שהיא מקום המשתמר, **נוֹטֵל** בידו מעל החמור **אֶת הַבָּלִים הַנּוֹטְלִין בְּשַׁבָּת** - שמותרים בטלטול. **וְשֹׂאֵינָן נּוֹטְלִין בְּשַׁבָּת** - מתיר את החבלים שקשורים בהם המשאות, **וְהַשְּׂקִין נוֹפְלִין מֵאֲלֵיהֶן:**

הכנת אוכל לבהמה בשבת

משנה ב

מִתִּירִין פְּקִיעֵי עֲמִיר - אגודות קש של שבלים **לְפָנֵי בְּהֵמָה** בשבת, שללא התרתם אינם ראויים למאכל, לכן מותר להתירם כדי לעשותם אוכל לבהמה, **וּמִפְסָפְסִין** - פורכים ומפזרים **אֶת הַכִּיפִין** - ענפים לחים של ארז לפני הבהמה, שללא פספוסן הבהמה לא תאכלם, **אֲבָל לֹא מִפְסָפְסִין אֶת הַזִּירִין** - אגודות קש שנאגדו בשלושה קשרים, והתירו רק להתירן ולא לפספסן, מפני שהתירו לטרוח רק כדי לעשותם ראויים למאכל, ולא טירחה יתרה²²⁶.

אוכלא נינהו ומתירין אותן לשוויניהו אוכלא, אבל פספוס, לפזרן כדרך שרגילין לפזר עשבים לפני בהמה כדי שתריח ריחן ויהיו יפין לה לאכלן, אסור בפקיעי עמיר, דמאחר דאתעבידו אוכלא בהתר הפקיעין, והפספוס אינו אלא לתענוג בעלמא, ומטרה בדבר שהוא כבר אוכל לא טרחינן: ומפספסין את הכיפיים. ענפים לחים של ארז, מפזרים ושוחחים אותן לפני הבהמה שתריח ריחן, דבלאו פספוס לא הוו אוכלא: אבל לא את הזירין. הן הן פקיעי עמיר, אלא שהפקיעין יש להן שני קשרים אחד בראשן ואחד בסופן, והזירין יש להן שלשה קשרים קשר אחד יתר באמצען.

ביאורים והרחבות

טעמא? הני אדם, האי לאו אדם. חרש ושוטה - לשוטה. שוטה וקטן - לשוטה. אין שם לא נכרי, ולא חמור, ולא חרש, ולא שוטה, ולא קטן, מאי? אמר רבי יצחק: עוד אחרת (דרך נוספת) היתה ולא רצו חכמים לגלותה. מאי עוד אחרת היתה? מוליכו פחות פחות מארבע אמות. אמאי לא רצו חכמים לגלותה? משום "כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר".

והכא, מאי כבוד אלהים איכא? דילמא אתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים. עוד למדין בגמרא (שם), שאין זה נחשב כמחמר (היינו מנהיג בהמה כשהמשא עליה), מפני שמדובר באופן שמניח עליה בזמן שהיא מהלכת, וקודם שנעמדת נוטלו הימנה.

226. גרסינן בגמרא (קנה, א): **אמר רב הונא:** הן הן פקיעין, הן הן כיפין. פקיעין - תרי (שני קשרים), כיפין - תלתא, זירין - דארזי. והכי קאמר: מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין,

ר' עובדיה מברטנורא
לעמוד נוטלו מעליה, ולאחר שתחזור ותעקור רגליה לילך יניחה עליה, כי היכי דלא תעביד הבהמה עקירה והנחה, דאי שביק לה למעבד עקירה והנחה והוא מחמר אחריה ומנהיגה נמצא מחמר אחר בהמתו בשבת ואסור, אע"פ שאינה טעונה אלא כל דהו דכתיב (שמות כ) לא תעשה [כל] מלאכה אתה ובהמתך, איזו היא מלאכה שנעשית בין האדם והבהמה, הוי אומר זה מחמר: הגיע לחצר החיצונה. מילתא באנפי נפשה היא ולא בדין כיסו קא מיירי: לחצר החיצונה. של עיר, שהוא מקום המשתמר ראשון, כשיבא לפרק החמור נוטל בידו מעליו כלים הניטלין בשבת: **ושאינם ניטלים מתיר את החבלים.** של אוכף שהן קשורים והשקין נופלים: **ב פקיעי עמיר.** קשין של שבלים שאגדן, מתירין אותן, דכל זמן שהן קשורין לאו